

УДК: 930.85:004.9(4-672EU)  
Biblid 1451-3188, 22 (2023)  
Год XXII, бр. 81-82, стр. 207-215  
Изворни научни рад  
Рад примљен 20. 11. 2022. године  
Рад одобрен 27. 1. 2023. године  
DOI: [https://doi.org/10.18485/iipe\\_ez.2023.22.81\\_82.13](https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2023.22.81_82.13)

## ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Александра МИРИЋ  
Филип МИРИЋ\*

*Апстракт:* Културна добра уживају посебну заштиту у свим савременим законодавствима. Информатичко друштво у којем сада живимо наметнуло је потребу да се културно наслеђе заштити новим савременим методама. Дигитализацијом се културно наслеђе, у целини, не само штити већ и чини доступнијим. Значај процеса дигитализације у овој области препознат је и на нивоу Европске уније (ЕУ), што је резултирало усвајањем Препорука Комисије о дигитализацији и *онлајн* доступности културних добара и дигиталној заштити од 24. августа 2006. године (585/ЕК). Иако је реч о препорукама њихов значај произилази из потребе да се културно наслеђе адекватно заштити и учини доступнијим. Узимајући у обзир интерес држава да на адекватан начин превентивно делују на заштити културних добара, аутори на крају у раду дају приказ правног оквира за њихову кривичноправну заштиту у Републици Србији.

*Кључне речи:* Културно наслеђе, дигитализација, кривично законодавство, ЕУ, Србија.

### 1) УВОД

Културна различитост препозната је као једна од најзначајнијих вредности на којој почива сама ЕУ. Популаризација културног наслеђа

---

\* Institut de Recherche sur l'Architecture Antique Université Lumière Lyon 2; Правни факултет у Нишу. E-mails: [aleksandramiric@yahoo.com](mailto:aleksandramiric@yahoo.com); [filip.miric@gmail.com](mailto:filip.miric@gmail.com)

доприноси ширењу знања о обичајима, језицима и традицији народа држава чланица, што је од изузетне важности за развој ЕУ. Интеркултурални дијалог, као процес, није значајан само за успостављање и јачање веза између држава чланица, већ много више за преиспитивање односа према самом културном наслеђу.<sup>1</sup> Развојем информатичких технологија и њиховом све већом применом у друштвеним наукама и процес дигитализације културних добара добија све више на значају. Ова тенденција је препозната и на нивоу ЕУ, што је резултирало доношењем Препорука Комисије о дигитализацији и онлајн доступности културних добара и дигиталној заштити од 24. августа 2006. године (585/ЕС).<sup>2</sup> О различитим аспектима овог правног акта биће више речи у наставку рада.

## 2) СВРХА

У Препорукама о дигитализацији и онлајн доступности културних добара и дигиталној заштити (у даљем тексту: Препоруке),<sup>3</sup> Европска комисија је изнела јасан став да би државе чланице требало да предложи мере којима ће се примењивати концепт дигитализације путем интернета, имајући у виду унапређење, економски и културни потенцијал европске културне баштине. У том погледу потребно је охрабривати развој дигитализације грађе библиотека, архива и музеја. Онлајн доступност грађе омогућиће грађанима Европе да јој приступају и да је користе за забаву, учење или рад. На интернету ће тако постојати јасна слика о европској различитости и вишејезичкој баштини. Поред тога, дигитална грађа може бити поново коришћена у гранатама као што су туризам и образовање, као и при новим стваралачким активностима. У Препорукама Европског парламента и Савета од 16. новембра 2005. године, о филмској баштини и конкурентности сродних индустријских активности, државама чланицама већ је препоручено да усвоје одговарајуће мере како би повећале коришћење дигиталних и нових технологија у прикупљању, каталогизацији, заштити и рестаурацији кинематографских дела.

---

<sup>1</sup> Aleksandra Marinković, Aleksandra Mirić, Filip Mirić, "European policy of digitisation of cultural heritage from 2005 onwards", *Facta Universitatis: Series Law and Politics*, University of Niš, 2016, Vol.14, No.1, pp. 97–98.

<sup>2</sup> У раду је коришћен превод Тање Тасић: „Препоруке Комисије Европске уније о дигитализацији и онлајн доступности културних добара и дигиталној заштити од 24. августа 2006. године (585/ЕК)”. Интернет: [https://nb.rs/wp-content/uploads/2021/10/Preporuke\\_digital.pdf](https://nb.rs/wp-content/uploads/2021/10/Preporuke_digital.pdf), 19.11.2022.

<sup>3</sup> За оригинални текст Препорука видети: "Commission Recommendation of 24 August 2006 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation", *ОЈ L* 236, 31.8.2006, pp. 28–30.

Када је реч о кинематографским делима, ове нове препоруке у великом броју аспеката само допуњују претходне препоруке Парламента и Савета о филмској баштини. Дигитализација је значајан вид обезбеђивања веће доступности културних добара. У неким случајевима то је чак и једини начин који гарантује да ће таква грађа бити доступна будућим генерацијама. Због тога су државе чланице покренуле многе иницијативе за дигитализацију, али су ти напори углавном парцијални. Да би дигитализовале културну баштину државе чланице требало би да постигну сагласност око селекције грађе и да избегну преклапање у дигитализацији. То такође води ка сигурнијем окружењу за компаније које улажу у технологије за дигитализацију. Прегледи актуелних и планираних активности на пољу дигитализације и квантитативни циљеви дигитализације допринеће остварењу тих циљева.<sup>4</sup>

### 3) МЕРЕ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ДИГИТАЛИЗАЦИЈУ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

У Препорукама Европска комисија дефинисала је конкретне мере чијом се имплементацијом може олакшати процес дигитализације културних добара. Заједничка вишејезичка приступна тачка требало би да омогући дистрибуирано онлајн претраживање европске дигиталне културне баштине, тј. баштине која се чува на различитим местима и у различитим организацијама. Таква приступна тачка ће повећати њену видљивост и нагласити заједничке особине. Приступна тачка треба да се гради на постојећим иницијативама, као што је Европска библиотека у којој европске библиотеке већ учествују. Требало би, где год је то могуће, тесно повезивати приватне власнике и носиоце права културних добара са свим другим заинтересованим учесницима. Потребно је снажно подржавати државе чланице и институције културе да учествују у изградњи такве заједничке вишејезичке приступне тачке. Препорукама су предвиђене и нове технике за дигитализацију културног наслеђа. *Веб-жетва* је нова техника за прикупљање грађе са интернета с циљем заштите. То подразумева да би надлежне установе требало активно да учествују у прикупљању грађе, а не да чекају да им она буде достављена. Тиме би се умањиле административне препреке за произвођаче дигиталне грађе, те би национално законодавство требало ово да подржи и омогући (чл. 9 Препорука). У основи дигитализације културних добара налази се *онлајн* окружење, као медиј у коме се овај процес примарно одвија. Зато се други део Препорука и односи на дигитализацију у *онлајн* окружењу које обухвата прикупљање информација о актуелним и планираним активностима на дигитализацији књига, часописа, новина,

<sup>4</sup> „Препоруке Комисије Европске уније о дигитализацији и онлајн доступности културних добара и дигиталној заштити од 24. августа 2006. године (585/ЕК)”, *op. cit.*

фотографија, музејских експоната, архивских докумената, аудиовизуелне грађе, израда прегледа таквих активности на дигитализацији с циљем да се избегне дуплирање послова и да се промовишу сарадња и заједничко деловање на европском нивоу; развој квантитативних циљева у домену дигитализације аналогне грађе у архивима, библиотекама и музејима, чиме ће се указивати на очекивани раст дигиталне грађе која би могла да постане део Европске дигиталне библиотеке и на буџет који би им додељивала јавна надлежна тела; подстицање партнерства између културних установа и приватног сектора с циљем стварања нових модела финансирања активности на дигитализацији културних добара, као и успостављање и одржавање већег броја центара за дигитализацију као дела или у сарадњи са најуспешнијим постојећим европским центрима за дигитализацију. Промоција Европске дигиталне библиотеке као вишејезичке заједничке приступне тачке европског дистрибуираног дигиталног културног добра – тј. добара која се чувају на различитим местима и у различитим организацијама – обухвата: а) подстицање институција културе, као и издавача и других носилаца права, да своју дигиталну грађу учине доступном и претраживом преко Европске дигиталне библиотеке; б) обезбеђивање да институције културе, и где је то релевантно приватне компаније, примењују заједничке стандарде за дигитализацију у циљу постизања интероперабилности дигиталне грађе на европском нивоу и олакшавања претраживања на више језика. Побољшање услова за дигитализацију, као и офлајн и онлајн приступа културним добрима се може постићи на неколико начина: а) стварањем модела који ће олакшати коришћење „ничиијих” дела, уз поштовање договора свих заинтересованих страна; б) успостављањем и промовисањем модела на добровољној основи, како би се олакшало коришћење дела која су недоступна на тржишту, уз поштовање договора свих заинтересованих страна; в) промовисањем доступности пописа познатих „ничиијих” дела и дела у јавном домену; г) идентификовањем препрека у различитим законодавствима у погледу *онлајн* доступности и каснијег коришћења културних добара која су у јавном домену, и преузимање потребних корака како би се оне уклониле. Још један важан сегмент дигитализације културних добара јесте и њихова дигитална заштита. Она подразумева следеће активности: 1) успостављање националне стратегије за дуготрајну заштиту и приступ дигиталној грађи, уз потпуно поштовање закона о копирају, која: а) описује организациони приступ, одређује улоге и одговорности укључених страна и додељених извора; б) садржи одређене акционе планове којима се одређују конкретни циљев и временски рокови; (2) размену информација међу чланицама о стратегијама и акционим плановима; (3) уношење одредби у национална законодавства које ће јавним институцијама дозволити да дигитално културно добро могу да копирају у више примерака и да га преносе на друге медије, све у циљу заштите, али и

уз пуно поштовање међународног права и законодавства ЕУ о заштити интелектуалне својине; (4) при успостављању политике и процедура за депозит грађе која је оригинално створена у дигиталном формату у обзир се морају узети достигнућа у другим државама чланицама, како би се избегле велике разлике у погледу чувања такве дигиталне грађе; (5) уношење одредби у национална законодавства којима ће се ближе одредити заштита и чување веб-садржаја, тако да би надлежне установе користиле технике за прикупљање грађе са интернета, као што је веб-жетва, уз пуно поштовање међународног права и законодавства ЕУ о заштити интелектуалне својине.<sup>5</sup> Имајући у виду да се културна добра, независно од процеса дигитализације, штите о нормама кривичног права, сматрамо да би било корисно осврнути се на нормативни оквир за њихову кривичноправну заштиту у Републици Србији, о чему ће бити више речи у наставку рада.

#### 4) МЕРЕ КРИВИЧНОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ КУЛТУРНИХ ДОБАРА У СРБИЈИ

Уставни основ за правну заштиту културних добара у Републици Србији садржан је у члану 89 Устава.<sup>6</sup> По изричитој уставној одредби, „свако је дужан да чува природне реткости и научно, културно и историјско наслеђе, као добра од општег интереса, у складу са законом”. Посебна одговорност за очување наслеђа јесте на Републици Србији, аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе. Кривичноправна заштита културних добара има за циљ остварење наведених уставних принципа. Заштита се постиже инкриминацијом тежих облика појединих кривичних дела и предвиђањем посебних кривичних дела. Тако, чланом 208 ст. 2 Кривичног законика (КЗ), предвиђа се да ће се „учинилац кривичног дела тешка крађа казнити казном затвора у трајању од једне до осам година уколико украдена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту или природно добро”. Овде ће укратко бити приказане релевантне одредбе КЗ Републике Србије.<sup>7</sup> Код инкриминације кривичног дела утаја из члана 207 КЗ предвиђено је да „уколико утајена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година и новчаном казном”. Ако је приликом

<sup>5</sup> „Препоруке Комисије Европске уније о дигитализацији и онлајн доступности културних добара и дигиталној заштити од 24. јуна 2006. године (585/ЕК)”, *op. cit.*

<sup>6</sup> „Устав Републике Србије”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 98/2006.

<sup>7</sup> „Кривични законик Републике Србије”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012 и 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019.

извршења кривичног дела из члана 211 КЗ одузета ствар која представља културно добро, учинилац ће се казнити затвором од три месеца до три године и новчаном казном. Слична одредба постоји и код кривичног дела из члана 212 ст. 1 КЗ, који прописује да „ко уништи, оштети или учини неупотребљивом туђу ствар, казниће се новчаном казном или затвором до шест месеци. Ако је делом из става 1 овог члана проузрокована штета у износу који прелази милион и петсто хиљада динара, или је дело учињено према културном добру, заштићеној околини непокретног културног добра, односно према добру које ужива претходну заштиту, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година”. Као и код осталих имовинских кривичних дела, и код овог објекат заштите је имовина и оно се састоји у уништењу, оштећењу или чињењу неупотребљивом туђе покретне ствари.<sup>8</sup> Ако прикривена ствар представља културно добро од изузетног или великог значаја, односно добро које ужива претходну заштиту, или вредност прикриваних ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара, казниће се затвором од шест месеци до пет година, што представља квалификовани облик кривичног дела прикривање из члана 212 КЗ. У поменутом случају дело је квалификовано тежом последицом и за одговорност учиниоца довољно је да се ова последица може приписати нехату учиниоца, а покушај је такође кажњив.<sup>9</sup> Посебно је интересантна законска формулација кривичног дела неовлашћено изношење културног добра у иностранство из члана 221а, будући да се њиме директно штити јурисдикција Републике Србије у области заштите културних добара, с тим да је изричито прописано да „ко изнесе или извезе у иностранство културно добро или добро које ужива претходну заштиту, без претходног одобрења надлежног органа, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Ако је дело из става 1 овог члана извршено у односу на културно добро од изузетног или великог значаја, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година”. Коначно, чланом 353а законодавац одређује и неовлашћено извођење археолошких радова као кривично дело. Наиме, чланом 353 ст. 1 прописује се да „ко неовлашћено врши археолошка ископавања и истраживања, казниће се затвором до три године и новчаном казном. Ако је дело из става 1 овог члана извршено на археолошком налазишту, или другом непокретном културном добру, односно добру које ужива претходну заштиту или ако је том приликом девастирано археолошко налазиште или непокретно културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту, или ако је приликом извођења ових радова коришћена опрема или уређај за

<sup>8</sup> Драган Јовашевић, *Кривично право – посебни део*, Номос, Београд, 2006, стр.129.

<sup>9</sup> Љубиша Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Савремена администрација, Београд, 2006, стр. 594.

откривање и проналажење археолошких предмета, казниће се затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном”.<sup>10</sup> Кривично законодавство Републике Србије културним добрима пружа заштиту на два начина: 1) прописивањем квалификованих облика код појединих кривичних дела, или 2) директном заштитом културних добара као у случају кривичних дела из члана 221а и 353а КЗ.<sup>11</sup>

## 5) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Препоруке Комисије ЕУ о дигитализацији и онлајн доступности културних добара и дигиталној заштити ступиле су на снагу даном доношења – 24. августа 2006. године.

## 6) ИЗВОРИ

“Commission Recommendation of 24 August 2006 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation”, *OJ L* 236, 31.8.2006.

Јовашевић, Драган, *Кривично право – посебни део*, Номос, Београд, 2006.

„Кривични законик Републике Србије”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012 и 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019.

Лазаревић, Љубиша, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Савремена администрација, Београд, 2006.

Marinković, Aleksandra, Mirić, Aleksandra, Mirić, Filip, “European policy of digitisation of cultural heritage from 2005 onwards”, *Facta Universitatis: Series Law and Politics*, University of Niš, 2016, Vol.14, No.1.

Мирић, Филип, Мирић, Александра, „Кривичноправне мере у области заштите непокретних и покретних културних добара на основу оснивачких уговора ЕУ(пример Француске)”, *Европско законодавство*, 2012, бр. 42.

Мирић, Филип, Мирић, Александра, „Правна заштита културних добара у Уједињеном Краљевству”, *Европско законодавство*, 2015, бр. 51.

„Препоруке Комисије Европске уније о дигитализацији и онлајн доступности културних добара и дигиталној заштити од 24. августа 2006. године

<sup>10</sup> Филип Мирић, Александра Мирић, „Кривичноправне мере у области заштите непокретних и покретних културних добара на основу оснивачких уговора ЕУ (пример Француске)”, *Европско законодавство*, 2012, бр. 42, стр. 117–125.

<sup>11</sup> Филип Мирић, Александра Мирић, „Правна заштита културних добара у Уједињеном Краљевству”, *Европско законодавство*, 2015, бр. 51, стр. 370–381.

(585/ЕК)", превод Тање Тасић, Интернет: [https://nb.rs/wp-content/uploads/2021/10/Preporuke\\_digital.pdf](https://nb.rs/wp-content/uploads/2021/10/Preporuke_digital.pdf), 19.11.2022.

„Устав Републике Србије”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 98/2006.

## **7) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ**

Дигитализација представља веома важан поступак када је реч о заштити културног наслеђа. На овај начин културна добра се могу заштити и сачувати од заборављавања. Успешно спровођење овог процеса захтева одређену информатичку инфраструктуру и одговарајуће знање. Значај дигитализације у овој области препознат је на нивоу ЕУ доношењем Препорука Комисије о дигитализацији и *онлајн* доступности културних добара и дигиталној заштити од 24. августа 2006. године (585/ЕК). Посебна пажња посвећена је дигиталној заштити културних добара. Она подразумева следеће активности: 1) Успостављање националне стратегије за дуготрајну заштиту и приступ дигиталној грађи, уз потпуно поштовање закона о копирајту, која описује организациони приступ, одређује улоге и одговорности укључених страна и додељених извора, или садржи одређене акционе планове којима се одређују конкретни циљеви и временски рокови; (2) Размену информација међу чланицама о стратегијама и акционим плановима; (3) Уношење одредби у национална законодавства које ће јавним институцијама дозволити да дигитално културно добро могу да копирају у више примерака и да га преносе на друге медије, све у циљу заштите, али и уз пуно поштовање међународног права и законодавства ЕУ о заштити интелектуалне својине; (4) Узимање у обзир достигнућа у другим државама чланицама при успостављању политике и процедура за депозит грађе која је оригинално створена у дигиталном формату, како би се избегле велике разлике у погледу чувања такве дигиталне грађе; (5) Уношење одредби у национална законодавства којима ће се ближе одредити заштита и чување *веб-садржаја*, тако да би надлежне установе користиле технике за прикупљање грађе са интернета, као што је *веб-жетва*, уз пуно поштовање међународног права и законодавства ЕУ о заштити интелектуалне својине. Кривично право последње је средство заштите културних добара. Иако Република Србија још увек није чланица ЕУ, дигитализација културних добара може у великој мери допринети њиховој презентацији и популаризацији, посебно у информатичкој ери у којој данас живимо.



## **DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE IN THE EUROPEAN UNION**

*Summary:* Cultural heritage enjoys special protection in all modern legislation. The information society we live in has imposed the need to protect cultural heritage with new, modern methods. Not only does digitisation protect cultural heritage as a whole, but it also makes it more accessible. The importance of the digitisation process in this area was also recognised at the European Union (EU) level, which resulted in the adoption of the Commission's Recommendation on Digitisation and Online Availability of Cultural Goods and Digital Protection of August 24, 2006 (585/EK). Although we are talking about recommendations, their importance stems from the need to adequately protect cultural heritage and make it more accessible. Taking into account the interest of the states to act preventively in an adequate way on the protection of cultural property, the authors provide an overview of the legal framework for their criminal protection in the Republic of Serbia at the end of the paper.

*Keywords:* Cultural heritage, digitisation, EU, criminal legislation, Serbia.